

บทที่ 2

บริบททางภูมิศาสตร์ของชุมชนแม่เหิยะใน

ในบทที่ 2 นี้ จะกล่าวถึงสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษาซึ่งประกอบด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพโดยทั่วไป ได้แก่ ทำเลที่ตั้ง ขนาดพื้นที่และอาณาเขต สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พื้นดิน แม่น้ำลำธาร ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

2.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

2.1.1 ที่ตั้ง ขนาด และอาณาเขต

บ้านแม่เหิยะใน เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กหรือหย่อมบ้านซึ่งขึ้นอยู่กับบ้านป่าจี้ หมู่ที่ 3 ตำบลแม่เหิยะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ระหว่างละติจูด 18 องศา 44 ลิปดา 38 พิลิปดาเหนือ ถึง ละติจูด 18 องศา 46 ลิปดา 12 พิลิปดาเหนือ และลองจิจูด 98 องศา 53 ลิปดา 46 พิลิปดาตะวันออก ถึง ละติจูด 98 องศา 55 ลิปดา 31 พิลิปดาตะวันออก ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร โดยมีถนนลาดยางตัดผ่านกลางหมู่บ้าน เริ่มจากเขตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฝั่งคอยคำในทิศตะวันออก ไปบรรจบกับบ้านปงเหนือ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง ทางทิศตะวันตก ช่วงท้ายของถนนเป็นทางลูกรังบดอัด มีความยาวประมาณ 1 กิโลเมตร รวมระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 4 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้นราว 560 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

ทิศตะวันออกติดต่อกับ สถานีวิจัยและศูนย์ฝึกอบรมการเกษตรแม่เหิยะ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วัดพระธาตุคอยคำ และบ้านป่าจี้ หมู่ที่ 3 ตำบลแม่เหิยะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับคอยคำ บ้านปงใต้ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านปงเหนือ หมู่ที่ 2 และบ้านปงใต้ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านปง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2.1.2 สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของบ้านแม่เหิยะใน โดยทั่วไป ประกอบด้วยที่ลาดเชิงเขา เนินเขาสลับด้วยพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาขนาดเล็ก ระดับความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 380 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ความลาดชันอยู่ในช่วง 0-15 % ลักษณะภูมิประเทศ มีการลาดตัวจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือ โดยมีเทือกเขาอดอยสุเทพทอดตัวเป็นแนวยาวทางทิศเหนือ ตะวันตก ส่วนทิศใต้มีคอดอยคำสลับกับเทือกเขาอดอยสุเทพล้อมรอบเช่นกัน โดยมีที่ราบระหว่างหุบเขานานไปกับลำห้วยแม่เหิยะจากทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออก พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมไปด้วยป่าไม้ เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดงดิบชื้นห้วย บ้านเรือนตั้งอยู่เป็นกลุ่มๆ ซึ่งอาจแยกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ บริเวณที่ราบทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน จำนวน 2 กลุ่มบ้าน และบริเวณขนานกับลำห้วยแม่เหิยะกับถนนในหมู่บ้านอีก 1 กลุ่ม โดยภาพรวมแล้วพื้นที่บ้านแม่เหิยะในส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาที่มีความลาดชัน โดยมีที่ราบระหว่างหุบเขาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สิ่งนี้จึงเป็นปัจจัยจำกัดให้พื้นที่ตั้งบ้านเรือนของบ้านแม่เหิยะในกระจายเป็นกลุ่มๆ ตามขอบพื้นที่ราบเหล่านั้น ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือการมีพื้นที่อันจำกัดทำให้พื้นที่สำหรับการเกษตรมีขนาดเล็ก คือ มีพื้นที่ทำนาเหลืออยู่ในปัจจุบันประมาณ 16 ไร่ ขณะที่พื้นที่สวนไม้ผลผสมจะกระจายอยู่ตามขอบที่ราบหรือที่ลาดชันเชิงเขาซึ่งส่วนใหญ่ผู้เป็นเจ้าของมิได้เป็นคนในหมู่บ้าน จึงอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องออกไปประกอบอาชีพจากภายนอกชุมชน

2.1.3 สภาพทางธรณีวิทยาและลักษณะของดิน

ลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่มีโครงสร้างเดียวกันกับพื้นที่สูงภายในทวีปทั่วไป สภาพพื้นที่ที่เป็นภูเขาสูงชันประกอบด้วยหินหลายชนิด ได้แก่ หินแกรนิต ควอตไซต์ ไมกาชีสท์ และหินทราย โดยเฉพาะหินแกรนิตซึ่งพบอยู่ทั่วไปในพื้นที่นี้ จัดเป็นหินในยุค Triassic และ late Cretaceous ซึ่งเป็นหินอัคนีที่โผล่ให้เห็นมากที่สุดในประเทศไทย หินแกรนิตประกอบด้วยแร่ธาตุต่างๆ อยู่มาก อาทิ มัสโคไวท์ ไบโอไคท์ นีส ไมกาชีสท์ และเฟลสปาร์ เป็นต้น จากการตรวจสอบทางธรณีวิทยา พบว่าหินแกรนิตที่ปรากฏในบริเวณนี้เป็นหินที่มีอายุเก่าแก่มาก สำหรับหินควอร์ตไซต์จัดอยู่ในยุค tertiary มีอายุประมาณ 70 ล้านปี ปรากฏอยู่มากที่สุด โดยมีสีขาวและเนื้อละเอียด ส่วนหินทรายพบอยู่ตามบริเวณเทือกเขา นอกจากนี้ ไมกาชีสท์ปะปนอยู่ทั่วไปในรูปของแผ่นไมกาสีขาว ซึ่งมีลักษณะเป็นเกล็ด หรือเป็นแผ่นบางๆ ซ้อนกันอยู่ตามหน้าดิน หรือผสมปนอยู่กับหินแกรนิตหรือหินอัคนีประเภทอื่นๆ (ภาสกรนัยกิจเกษม, 2550ก)

สำหรับลักษณะของดินในบริเวณนี้ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา จึงพบกลุ่มชุดดินที่ 52 ลักษณะดินเกิดจากตะกอนลำน้ำที่ทับถมบนชั้นปูนมาร์ล พบ

บริเวณที่ลาดเชิงเขาหินปูน เป็นดินตื้นถึงตื้นมากถึงชั้นปูนมาร์ล มีการระบายน้ำดี เนื้อดินเป็นดินเหนียว หรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง ที่มีก้อนปูนมาร์ลปะปนอยู่มากตั้งแต่ 30 เซนติเมตร จากผิวดิน ดินสีดำ สีน้ำตาลหรือแดงพบบริเวณเชิงเขาหินปูน ลักษณะพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาด มีความลาดชันประมาณ 2-4 % เป็นดินตื้นถึงตื้นมาก ระดับน้ำใต้ดินลึกกว่า 2 เมตร มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลางถึงสูง pH 7.0-8.5 จึงเหมาะต่อการปลูกพืชไร่ เช่น ฝ้าย ข้าวโพด ถั่ว และไม้ผลบางชนิด เช่น มะม่วง มะพร้าว และน้อยหน่า เป็นต้น ปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากเป็นดินตื้น มีชั้นดินหรือก้อนกรวด การไถพรวนยาก ดินเป็นด่างปานกลางถึงด่างแก่ ถ้าพบชั้นปูนมาร์ลในระดับความลึกกว่า 25 เซนติเมตร ชั้นปูนอยู่ตื้น จะมีปัญหาการไถพรวน เป็นดินมีความเหมาะสมในการปลูกพืชไร่ และพืชผักหลายชนิด ถึงแม้จะเป็นดินตื้น แต่มักจะมีหน้าดินหนากว่า 15 เซนติเมตร มีความอุดมสมบูรณ์สูงและลักษณะทางกายภาพดีเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่เหมาะสมในการทำนา เพราะพบในบริเวณที่ดอนและสภาพพื้นที่ค่อนข้างสูง จึงเก็บกักน้ำที่ผิวดินไม่ค่อยอยู่ มีความเหมาะสมอย่างมากในการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์หรือพัฒนาเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

พื้นที่ส่วนที่เหลือ พบกลุ่มชุดดินที่ 22 ลักษณะ โดยทั่วไป เป็นดินเกิดจากตะกอนลำน้ำหรือวัตถุต้นกำเนิดที่ผุพังสลายตัวอยู่กับที่ หรือจากการสลายตัวผุพังแล้วเคลื่อนย้ายมาทับถมของวัสดุเนื้อหยาบ เป็นดินลึกที่มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว มีเนื้อดินเป็นพวกดินร่วนปนทราย ดินทรายเป็นดินร่วนสีพื้นเป็นสีเทาหรือน้ำตาลปนเทา มีจุดประสีน้ำตาลปนเหลือง หรือสีเหลืองปนน้ำตาลอ่อน และอาจพบศิลาแลงอ่อนในดินชั้นล่าง มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ เป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดแก่ ค่าความเป็นกรดเป็นด่าง ประมาณ 4.5-5.5 ส่วนใหญ่ในฤดูฝนใช้ปลูกข้าว บางพื้นที่ยังคงสภาพเป็นป่า หรือใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกไม้ยืนต้น แต่จะมีปัญหาเรื่องการแข่งขันของน้ำในช่วงฤดูฝน โดยมีปัญหาสำคัญในการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ เนื่องจากดินค่อนข้างเป็นทราย มีความสามารถในการอุ้มน้ำต่ำ และมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ แต่เหมาะที่จะใช้ในการทำนาเนื่องจากสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ มีน้ำขังแช่ในช่วงฤดูฝน และสามารถปลูกพืชไร่หรือพืชผัก เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ข้าวโพด ยาสูบ กระเทียม มะเขือเทศ ฯลฯ ในช่วงก่อนและหลังการปลูกข้าว ส่วนในพื้นที่ที่มีการชลประทาน หรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติ และในเขตฝนตกชุก เช่น ภาคใต้ และภาคตะวันออก สามารถใช้ปลูกยางพารา และไม้ผลได้ (กรมพัฒนาที่ดิน, 2554)

ข้อมูลสภาพทางธรณีวิทยาและลักษณะของดินดังกล่าวอาจจะไม่ใช่เงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในการพัฒนาและการอนุรักษ์ของพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลดังกล่าวจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าการมองสภาพพื้นที่ของรัฐและชาวบ้านในชุมชนมีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด นำไปสู่ปัญหาอะไร เนื่องจากชาวบ้านมิได้มองไปเพียงแค่ศักยภาพในการใช้ประโยชน์

จากดินเพียงแค่ด้านเดียว แต่อาจจะมีมิติทางสังคม วัฒนธรรม และการทำมาหากินเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยขยายแนวคิด มุมมองของชาวบ้านที่มีต่อพื้นที่ได้ดีขึ้น

2.1.4 สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของบ้านแม่เหิยะในมีสภาพอากาศเช่นเดียวกันกับเมืองเชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ภูมิอากาศจึงเป็นแบบมรสุมเขตร้อน มีความชุ่มชื้นในฤดูฝนสลับกับแห้งแล้งในฤดูแล้ง การที่อากาศเย็นและแห้งในช่วงฤดูแล้ง จึงทำให้พื้นที่ที่มีลักษณะอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี อากาศร้อนอบอ้าวบ้างเวลากลางวันในช่วงฤดูร้อน สามารถแบ่งสภาพภูมิอากาศได้เป็น 3 ฤดูกาลด้วยกัน คือ ฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ไปจนถึงประมาณปลายเดือนตุลาคมหรือต้นเดือนพฤศจิกายน เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ โดยจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ช่วงฤดูหนาวได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อากาศจึงค่อนข้างหนาว อุณหภูมิต่ำสุดจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม โดยเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ในช่วงเปลี่ยนฤดูจากฤดูหนาวเข้าสู่ฤดูร้อนจะมีฝนตกลงมาบ้าง ส่วนฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม

ผู้ศึกษาได้ใช้ข้อมูลที่ได้รับการเอื้อเฟื้อจากกรมอุตุนิยมวิทยา (2554) สรุปภาพรวมของลักษณะภูมิอากาศของพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ได้ดังนี้ กล่าวคือ ในคาบ 22 ปี (พ.ศ. 2531-2552) ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย อยู่ที่ 1,143.92 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ฝนตกเฉลี่ย 110 วันต่อปี อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีอยู่ที่ 25.77 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย คือ 41.4 องศาเซลเซียส ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2531 และเดือนมีนาคม พ.ศ. 2532 และ 2538 ส่วนอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยเท่ากับ 3.7 องศาเซลเซียส ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2531 โดยภาพรวมแล้วปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยมีค่าไม่แน่นอน ขณะที่อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยมีแนวโน้มว่ามีความสม่ำเสมอ ไม่ผันผวนมากนัก ส่วนอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยในแต่ละปีมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น (อุณหภูมิสูงขึ้น)

ส่วนลักษณะอากาศในปี พ.ศ. 2552 พบว่า ปริมาณน้ำฝนรวมทั้งปี 1,070.20 มิลลิเมตร โดยเดือนตุลาคมมีปริมาณน้ำฝนมากที่สุดเท่ากับ 223.40 มิลลิเมตร รองลงมา คือ เดือนกันยายน เท่ากับ 191.70 มิลลิเมตร ส่วนเดือนที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุด คือ มกราคม กุมภาพันธ์ และพฤศจิกายน ซึ่งไม่มีฝนตกเลย โดยมีจำนวนวันที่ฝนตกรวม 124 วัน อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีเท่ากับ 26.54 องศาเซลเซียส

ตาราง 2.1 อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยคาบ 22 ปี จังหวัดเชียงใหม่ (องศาเซลเซียส)

ปี	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
2531	3.7	7.3	10.0	15.8	19.6	20.0	20.5	20.7	16.8	13.3	6.0	5.0
2532	8.6	9.4	13.8	18.0	19.2	21.9	21.8	21.7	19.5	14.0	11.5	3.8
2533	8.6	11.5	17.0	18.0	20.4	22.8	22.1	22.1	21.0	19.8	14.3	12.0
2534	10.4	12.4	15.0	18.6	22.6	22.7	22.5	22.0	22.5	19.9	15.2	11.6
2535	9.8	10.9	15.0	19.5	21.8	22.3	21.8	22.0	21.3	17.4	11.5	10.5
2536	9.8	11.0	14.8	18.7	20.7	22.8	22.8	21.7	22.2	21.0	14.4	7.7
2537	11.2	15.1	16.3	20.5	22.0	22.3	22.4	22.4	22.3	14.0	14.2	13.0
2538	11.0	12.9	15.5	20.2	22.4	23.4	22.7	22.1	21.5	18.6	16.0	9.5
2539	9.4	12.6	15.0	20.7	22.0	21.9	22.2	21.8	21.9	20.1	17.5	11.5
2540	10.2	10.1	13.8	18.9	22.2	22.8	23.3	22.8	21.4	19.6	16.8	11.0
2541	8.7	9.4	15.1	20.2	22.1	23.5	22.6	22.4	19.5	19.0	15.6	13.0
2542	13.5	17.2	16.0	21.8	19.2	22.3	22.4	22.0	21.3	19.0	15.6	3.8
2543	10.3	12.5	16.3	20.8	20.6	22.6	22.4	22.2	20.8	20.6	13.0	12.8
2544	10.0	13.5	17.4	21.2	22.1	22.5	22.7	22.7	22.2	21.0	10.6	13.6
2545	12.5	12.9	15.2	19.8	21.6	22.9	21.6	22.4	22.2	16.9	16.5	12.7
2546	12.5	14.2	13.8	21.0	20.9	23.0	22.7	21.8	22.0	20.6	15.8	13.0
2547	11.3	14.1	15.3	21.1	22.0	23.6	21.9	22.4	22.8	21.3	19.3	13.6
2548	14.8	16.8	19.7	22.2	23.7	24.2	23.6	23.6	23.2	22.1	20.5	17.5
2549	14.8	17.5	19.9	21.9	21.7	23.2	23.6	23.4	23.4	22.0	18.2	16.1
2550	14.5	15.5	18.4	23.3	23.3	24.3	24.1	24.0	23.7	22.1	19.0	12.5
2551	15.9	18.2	21.2	24.7	23.8	24.6	24.5	24.1	23.8	23.3	19.6	11.5
2552	15.0	18.1	20.5	24.4	24.6	24.3	24.5	24.4	24.3	23.7	20.0	16.6

ที่มา: กรมอุตุนิยมวิทยา (2554)

หมายเหตุ: อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย หมายถึง ค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิที่ต่ำที่สุดของวันในแต่ละวันนำมาเฉลี่ยเป็นรายเดือน

ตาราง 2.2 ปริมาณฝนคาบ 22 ปี จังหวัดเชียงใหม่ (มิลลิเมตร)

ปี	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวม
2531	6.9	4.6	13.0	50.1	158.4	131.6	160.8	236.0	227.6	121.9	52.8	19.8	1183.5
2532	5.6	16.1	26.3	53.5	154.3	85.3	156.3	224.9	179.1	105.0	43.7	14.4	1064.5
2533	1.5	35.8	29.9	20.3	280.0	48.1	109.5	187.0	163.9	128.0	157.0	0.0	1161.0
2534	7.9	0.0	7.0	69.5	103.6	99.4	134.0	340.4	129.7	66.0	47.1	2.2	1006.8
2535	0.0	17.7	0.0	11.5	13.1	81.7	300.1	165.7	238.2	109.8	11.2	90.3	1039.3
2536	T	0.0	0.4	30.9	156.9	63.1	91.5	109.7	204.2	82.0	0.0	T	738.7
2537	0.0	0.0	181.9	23.3	199.8	128.9	146.1	332.5	258.1	75.4	47.7	48.4	1442.1
2538	0.0	0.0	5.4	37.9	128.4	132.2	239.6	335.9	143.7	78.4	33.9	0.0	1135.4
2539	0.0	40.6	9.2	213.8	84.3	106.9	123.8	215.5	224.0	222.7	73.6	0.0	1314.4
2540	0.0	0.0	6.7	85.1	64.5	31.1	211.6	210.4	135.3	150.1	13.8	0.0	908.6
2541	14.6	0.0	T	11.5	181.3	66.4	101.3	201.6	128.8	33.3	16.9	0.2	755.9
2542	31.7	66.4	22.6	31.3	330.8	94.9	105.8	150.4	164.9	104.4	35.7	2.6	1141.5
2543	0.0	57.4	37.6	107.7	189.5	180.5	68.3	147.0	132.3	195.0	10.1	4.1	1129.5
2544	0.0	0.0	75.4	22.5	171.6	107.8	167.6	330.9	129.1	176.4	21.5	17.3	1220.1
2545	9.0	9.9	1.4	11.2	221.8	123.8	77.0	254.7	309.7	145.2	332.3	116.3	1612.3
2546	17.6	0.0	53.5	41.2	141.4	92.0	52.4	156.8	315.8	12.8	6.1	T	889.6
2547	2.8	4.9	0.0	0.5	249.1	178.8	218.0	115.7	371.4	38.8	28.9	0.0	1208.9
2548	0.0	4.9	24.7	57.2	104.7	193.5	179.1	155.2	436.3	192.0	22.8	27.9	1398.3
2549	0.0	0.0	18.0	206.7	219.5	186.4	269.3	341.4	194.8	69.9	0.0	0.0	1506.0
2550	0.0	0.0	0.0	56.0	392.8	103.8	74.6	153.2	179.8	64.6	73.5	0.0	1098.3
2551	4.9	25.2	9.5	56.5	160.0	146.8	101.1	140.8	264.3	188.6	36.6	7.1	1141.4
2552	0.0	0.0	16.7	97.9	138.3	143.4	124.5	126.8	191.7	223.4	0.0	7.5	1070.2

ที่มา: กรมอุตุนิยมวิทยา (2554)

หมายเหตุ: T หมายถึงฝนเล็กน้อยวัดจำนวนไม่ได้

2.1.5 ทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำในบ้านแม่เหิยะใน มีลำห้วยแม่เหิยะไหลผ่านกลางหมู่บ้านลงสู่พื้นที่ทำนํ้า ประกอบด้วยลำน้ำสาขาที่สำคัญดังนี้

1) ห้วยแม่เหิยะหลวง มีต้นกำเนิดจากเทือกดอยสุเทพซึ่งอยู่ด้านทิศเหนือของพื้นที่ศึกษา โดยไหลจากทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านผ่านพื้นที่ทางตอนกลางของหมู่บ้านแล้วลงสู่พื้นที่ทำนํ้า คือ ตำบลแม่เหิยะ มีน้ำไหลตลอดทั้งปีแต่ปริมาณน้ำจะลดลงในช่วงฤดูแล้ง นับว่าเป็นลำน้ำสายสำคัญที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา

ภาพ 2.1 น้ำตกตาตมาให้อันเป็นต้นน้ำห้วยแม่เหิยะหลวง (ซ้าย) และฝายกภูมิปัญญาชาวบ้าน (ขวา)

2) ห้วยแม่เหิยะน้อย มีต้นกำเนิดจากเทือกดอยสุเทพด้านทิศเหนือของพื้นที่ศึกษา เช่นเดียวกับห้วยแม่เหิยะหลวง โดยไหลจากทิศเหนือของหมู่บ้านลงไปบรรจบกับลำห้วยแม่เหิยะหลวงเป็นลำน้ำสายเดียวกัน ส่วนใหญ่มีน้ำไหลในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งจะแห้งขอดตลอดทั้งสายน้ำ โดยมีน้ำไหลจากตาน้ำเป็นบางช่วง

3) ห้วยปะหนาด มีต้นกำเนิดจากเทือกดอยสุเทพในพื้นที่ใกล้เคียงกับห้วยแม่เหิยะหลวง มีทิศทางการไหลไปในแนวขนานกับลำห้วยแม่เหิยะหลวงก่อนไปบรรจบกันเป็นลำน้ำสายเดียวกัน มีน้ำไหลเฉพาะในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งน้ำจะแห้งขอดตลอดทั้งลำห้วย

4) ห้วยปิง มีต้นกำเนิดจากดอยคอมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกดอยสุเทพด้านทิศตะวันตกของพื้นที่ศึกษา มีทิศทางการไหลจากทิศตะวันตกผ่านพื้นที่ด้านทิศใต้ของหมู่บ้านไปบรรจบกับลำห้วยแม่เหิยะหลวง โดยในหลายส่วนของลำน้ำได้เปลี่ยนสภาพไปเป็นเพียงร่องน้ำ มีการกั้นน้ำไว้ใช้ทำประโยชน์หลายช่วงจนหมดสภาพลำน้ำตามธรรมชาติกลายเป็นเพียงร่องน้ำเท่านั้น

ส่วนแหล่งน้ำอื่นๆ ภายในชุมชนบ้านแม่เหิยะใน ประกอบด้วย

1) ฝายภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือฝายกั้นน้ำประปาภูเขา ตั้งอยู่ที่พิกัดกริด UTM 489981 ตะวันออก 2075592 เหนือ ระดับความสูง 494 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง กั้นขวางลำห้วยแม่เหิยะหลวงบริเวณตอนบนของลำน้ำ มีการต่อท่อน้ำไปทำเป็นประปาหมู่บ้าน

2) ฝายกั้นน้ำห้วยแม่เหิยะหลวง แห่งที่ 1 ตั้งอยู่ที่พิกัดกริด UTM 490098 ตะวันออก 2075502 เหนือ ระดับความสูง 443 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง กั้นขวางลำห้วยแม่เหิยะหลวง บริเวณตอนบนของลำน้ำ เป็นแหล่งน้ำที่ใช้สำหรับการผันน้ำเพื่อนำไปใช้ในโครงการเชิงใหม่ไนท์ซาฟารี

3) บ่อพักน้ำโครงการเชิงใหม่ไนท์ซาฟารี ตั้งอยู่ที่พิกัดกริด UTM 490520 ตะวันออก 2075220 เหนือ ระดับความสูง 423 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ขนาดความจุประมาณ 1,000 ลูกบาศก์เมตร สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2549 เป็นพื้นที่รองรับน้ำจากฝายกั้นน้ำห้วยแม่เหิยะหลวงของเชิงใหม่ไนท์ซาฟารี

ภาพ 2.2 บ่อพักน้ำโครงการเชิงใหม่ไนท์ซาฟารี (ซ้าย) และระบบประปาภูเขาของชุมชนแม่เหิยะโน (ขวา)

4) ฝายกั้นน้ำห้วยแม่เหิยะหลวง แห่งที่ 2 ตั้งอยู่ที่พิกัดกริด UTM 490401 ตะวันออก 2074780 เหนือ ระดับความสูง 494 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง กั้นขวางลำห้วยแม่เหิยะหลวง บริเวณตอนกลางของพื้นที่หมู่บ้าน

ในปัจจุบันนี้กำลังมีโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยแม่เหิยะน้อย โดยมีที่ตั้งของตัวฝายอยู่ที่ตำแหน่ง 490890 เหนือ 2074740 ตะวันออก ในระบบพิกัดกริด UTM ลำดับชุดแผนที่ L 7018 ราว 4746 I พื้นที่ของอ่างเก็บน้ำประมาณ 87 ไร่ มีความจุประมาณ 1 ล้าน 2 หมื่น ลูกบาศก์เมตร (กรมทรัพยากรน้ำ, 2553) ซึ่งได้มีการทำประชาพิจารณ์ไปเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 ได้ผลสรุปคือ สามารถให้ดำเนินโครงการต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่กำลังทำการศึกษาขั้นนี้ผู้ศึกษายังไม่พบว่าการพัฒนาหรือเห็นความคืบหน้าของโครงการแต่อย่างใด

จากข้อมูลแหล่งน้ำของชุมชนบ้านแม่เหิยะใน พบว่า น้ำที่ชาวบ้านในชุมชนได้ใช้ในการอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่ได้จากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ คือ ลำห้วยแม่เหิยะหลวง ซึ่งนำไปทำเป็นประปาหมู่บ้าน และใช้ในการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาและสวนผลไม้ที่ไม่ต้องการน้ำจากลำห้วยธรรมชาติมากนัก ปัญหาการขัดแย้งอันเนื่องมาจากการแย่งชิงน้ำจึงไม่มีหรือมีน้อยมาก อย่างไรก็ตาม นับแต่มีการสร้างอ่างเก็บน้ำของโครงการเชียงใหม่ไนท์ซาฟารีในปี พ.ศ. 2549 ความขัดแย้งในการใช้น้ำก็ปรากฏขึ้นโดยมีคู่ขัดแย้ง คือ ชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ เนื่องจากมีการผันน้ำจากแหล่งน้ำของชาวบ้านไปใช้ในโครงการฯ ปริมาณน้ำที่ชาวบ้านใช้ได้จึงลดลงไปเป็นอย่างมาก จึงได้มีการสร้างข้อตกลงร่วมกันจนทำให้ปัญหานี้บรรเทาไปได้ในระดับหนึ่ง แต่ต่อมาเมื่อมีโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยแม่เหิยะน้อยขึ้นก็เกิดเป็นข้อพิพาทระหว่างชุมชนกับรัฐขึ้นอีกครั้ง ซึ่งยังไม่มีความชัดเจนว่าโครงการนี้จะเกิดขึ้นจริงหรือไม่ทั้งที่มีการอนุมัติโครงการไปแล้ว จึงยังหาบทสรุปในเรื่องนี้ไม่ได้

2.1.6 ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

สภาพป่าไม้ของพื้นที่ศึกษาสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1) ป่าเต็งรังหรือป่าแพะหรือป่าแดง (dry dipterocarp forest) ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ศึกษาในระดับความสูง 360-800 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พรรณไม้ที่พบเป็นไม้วงศ์ยาง อันประกอบไปด้วย ยางเหียง ยางพลวงหรือไม้ติง เต็ง (แะ) รัง (เปา) พะยอม ก่อแพะ เป็นต้น

ภาพ 2.3 ต้นรัง (ซ้าย) และสภาพป่าเต็งรังบริเวณชุมชนแม่เหิยะใน (ขวา)

2) ป่าเบญจพรรณแล้งหรือป่าผสมผลัดใบ (dry upper mixed deciduous forest) พบกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษาในระดับต่ำลงถัดจากป่าเต็งรัง ครอบคลุมพื้นที่ราวร้อยละ 15 ของ

พื้นที่ศึกษาในระดับความสูง 360-500 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พรรณไม้ที่พบประกอบด้วย สัก มะค่าโมง ชิงชัน ประดู่ป่า กาสำปอก สมองไทย กระบก ตะแบก เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบไม้ประเภทต่างๆ เช่น ใ้ไร่ ใ้รวก ใ้ซาง เป็นต้น

3) ป่าคงคิปล้ำ (dry evergreen forest) พบกระจายเป็นหย่อมบริเวณลำห้วยในบริเวณตอนล่างของพื้นที่ศึกษา ครอบคลุมพื้นที่ราวร้อยละ 5 ระดับความสูง 360-500 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พรรณไม้ที่พบประกอบด้วย ไม้แดง ยางนา ตะเคียนทอง ก่อเดือย มะไฟป่า เลี้ยวป่า เป็นต้น

สำหรับสัตว์ป่าที่พบในพื้นที่นั้น จากคำบอกเล่าของชาวบ้านทราบว่า ในอดีตป่าบริเวณนี้มีสัตว์ป่ามากมายหลายชนิดเช่น เก้ง กวาง กระซัง หมูป่า หมาใน สัตว์เลื้อยคลานและนกหลากหลายชนิด เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ ยังไม่มีผู้คนเข้ามาบุกเบิกตั้งถิ่นฐานมากนัก แต่ในปัจจุบันจะพบเพียงแค่มะปิ้ง กระต่ายป่า กระซัง ไก่ป่า และนกป่าบางชนิดเท่านั้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากการบุกเบิกพื้นที่ป่าโดยรอบมากขึ้น และจำนวนประชากรในพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ในปัจจุบันพบว่ายังมีการลักลอบล่าสัตว์ป่าบ้างทั้งจากคนในชุมชนและคนจากภายนอก แม้ว่าจะมีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์แล้วก็ตามแต่ก็นับว่าช่วยให้ปัญหาเหล่านี้บรรเทาเบาบางลงไปได้บ้าง แต่ในขณะเดียวกันก็กลายเป็นต้นเหตุสำคัญของการขัดแย้งระหว่างชุมชนกับรัฐในกรณีพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินกับเขตอนุรักษ์อันหมายถึงอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

2.2 ลักษณะทางประชากร สังคม และวัฒนธรรม

2.2.1 จำนวนประชากร

การสำรวจจำนวนครัวเรือน ของชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนแม่เหิยะในในการศึกษครั้งนี้ เบื้องต้นผู้ศึกษาได้ทำการสอบถามจากผู้นำชุมชนในการสำรวจภาคสนามเบื้องต้นช่วงกลางเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 พบว่ามีจำนวนครัวเรือน ทั้งสิ้น 105 ครัวเรือน มีประชากรเพศชาย 101 คน เพศหญิง 111 คน รวม 212 คน แต่จากการทำการเก็บข้อมูลระดับครัวเรือนของผู้ที่อยู่อาศัยจริงระหว่างช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 พบว่ามีชาวบ้านที่อยู่อาศัยจริงจำนวน 67 ครัวเรือน แบ่งเป็นชาย 100 คน หญิง 107 คน รวม 207 คน ส่วนจำนวนบ้านที่สำรวจพบมีบ้านมากกว่า 120 หลังคาเรือน และยังพบว่ามีกำลังสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา

หากมองย้อนไปยังการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแม่เหิยะใน ช่วงก่อน พ.ศ. 2480 มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ราว 5 ครัวเรือน ต่อมาในช่วงก่อน พ.ศ. 2520 เพิ่มขึ้นเป็น 17 ครัวเรือน ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 เพิ่มขึ้นรวมแล้วมากกว่า 50 ครัวเรือน ส่วนในปี พ.ศ. 2547 เพิ่มขึ้นเป็น 76 ครัวเรือน ซึ่งในปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) มีมากกว่า 80 ครัวเรือน แต่การเก็บข้อมูลพบว่ามีคนที่อยู่อาศัยจริง 67

ครัวเรือนดังกล่าวไปแล้วข้างต้น จึงพอจะเห็นภาพได้ว่าในอนาคตอันใกล้จะมีการขยายครอบครัว และการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนมากขึ้น

2.2.2 การศึกษา

จากตาราง 2.1 ระดับการศึกษา พบว่า ประชากรในหมู่บ้านแม่เหิยะในส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาถึงขั้นระดับประถมศึกษาโดยคิดเป็นร้อยละ 27.05 รองลงมา คือ ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 19.81 มัธยมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 14.98 และ 14.49 ปวศ. หรืออนุปริญญา ร้อยละ 7.73 ยังไม่ได้เข้ารับการศึกษามีไม่มีข้อมูล ร้อยละ 6.28 ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 5.31 ศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 2.90 ศึกษาระดับปวช. หรืออาชีวศึกษามีจำนวนน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 1.45 ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าประชากรส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าคนที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรีสูงถึงร้อยละ 19.81 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคนในชุมชนนี้ได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษาก่อนข้างมาก และอีกสาเหตุหนึ่งน่าจะมาจากการที่มีประชากรส่วนหนึ่งเป็นชนชั้นกลางที่ทำงานเป็นพนักงานของรัฐและบริษัทเอกชน รวมถึงข้าราชการเกษียณอายุส่วนหนึ่งได้เข้ามาอยู่อาศัยในชุมชนแห่งนี้เพิ่มขึ้น

ตาราง 2.3 ระดับการศึกษา

	ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	ไม่ได้รับการศึกษา	11	5.31
2	ประถมศึกษา	56	27.05
3	มัธยมศึกษาตอนต้น	30	14.49
4	มัธยมศึกษาตอนปลาย	31	14.98
5	ปวช.,อาชีวศึกษา	3	1.45
6	ปวศ., อนุปริญญา	16	7.73
7	ปริญญาตรี	41	19.81
8	สูงกว่าปริญญาตรี	6	2.90
9	ไม่ระบุ	13	6.28
	รวม	207	100

ที่มา: การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2554

2.2.3 ลักษณะทางเชื้อชาติและศาสนา

จากการเก็บข้อมูลระดับครัวเรือนกลุ่มประชากรที่ศึกษาเป็นคนไทยพื้นเมืองหรือคนเมืองเกือบทั้งหมด เนื่องจากมีพื้นเพเป็นคนที่ย้ายอยู่ในบริเวณใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่หรือบริเวณอำเภอรอบตัวเมืองเชียงใหม่ ในขณะที่คนจากต่างถิ่นที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นคนเมืองอยู่นั่นเอง มีเพียงบางส่วนที่อพยพมาจากภูมิภาคอื่น เช่น ภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลาง และภาคอีสาน ซึ่งประชากรทั้งหมดนี้ต่างก็มีสมาชิกในครอบครัวเป็นคนเมืองด้วยทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า จากจำนวนประชากรทั้งหมดรวม 212 คน ร้อยละ 95 เป็นไทยพื้นเมืองหรือคนเมือง ที่เหลืออีกร้อยละ 5 เป็นคนไทยที่ไม่ใช่คนเมือง ส่วนด้านศาสนา ประชากรทั้งหมดล้วนนับถือศาสนาพุทธ

2.2.4 ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อท้องถิ่น

ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อท้องถิ่น มีลักษณะเหมือนกับประเพณีพื้นบ้านทั่วไปของชาวชนบทในภาคเหนือ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1) ประเพณีปีใหม่เมือง (สงกรานต์) เป็นประเพณีสำคัญของชาวไทยภาคเหนือหรือชาวล้านนา อันสืบเนื่องมาจากอดีตกาลที่จะยึดถือเป็นช่วงเปลี่ยนศักราชใหม่ โดยกำหนดจุดที่พระอาทิตย์ย้ายจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษ หรือในช่วงเดือน 7 เหนือ ซึ่งมักจะตรงกับวันที่ 13 เมษายน หรือ 14 เมษายนของแต่ละปี ซึ่งจะกินเวลาประมาณ 4-7 วันยาวนานกว่าสงกรานต์ของภาคอื่นๆ โดยจะเริ่มตั้งแต่วันสังขารล่อง วันเนา วันพญาวัน วันปากปี หรือบางท้องถิ่นก็ไปจบที่วันปากเดือน หรือวันปากวัน โดยมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

วันสังขารล่อง หรือสงกรานต์ล่อง หรือสังขานต์ล่อง ถือเป็นวันส่งท้ายศักราชเก่า คนเมืองจะตื่นแต่เช้าเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่คนเมืองเรียกกันว่า “ก่อนตื่นฟ้ายก” หรือช่วงเช้ามืดจะมีการยิงปืน จุดประทัด เพื่อไล่สิ่งที่ไม่ดีไปกับสังขานต์ ในช่วงสายจะทำความสะอาดบ้านเรือน ตอนบ่าย ชำระล้างร่างกายให้สะอาด แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่

วันเนา หรือวันเนา เป็นวันที่พระอาทิตย์เอนอยู่ระหว่างราศีมีนกับราศีเมษ ในทางโหราศาสตร์ คือไม่ดี ไม่ส่งเสริมสิริมงคล วันนี้จะถือฤกษ์เป็นพิเศษ ตั้งแต่เช้ามืด เป็นวันจับจ่ายซื้อของจำเป็นต้องใช้ในประเพณีปีใหม่ มีการเตรียมอาหารคาวหวาน เช่น ขนมจ็อก ห่อนึ่ง แกงฮังเล หรืออื่นๆ เพื่อจะเอาเป็นทำบุญที่วัดในวันพญาวัน และนำไปคำหัวผู้ใหญ่ ช่วงสายๆ ชาวบ้านจะไปชุมนุมกันเพื่อเล่นน้ำปีใหม่ ที่สำคัญมากของวันนี้ คือ เป็นวันขนทรายเข้าวัด เพื่อเป็นการก่อดวงเจดีย์ทราย ขนมที่นิยมทำกันในช่วงปีใหม่ได้แก่ ขนมจ็อก (ขนมแข่ง) ขนมชั้น ขนมเกล็ด ขนมตายนก ขนมลิ้นหมา ขนมวง และขนมกล้วย

วันพญาวัน หรือพระญาวัน เป็นวันที่มีความหมายต่อคนเมืองมาก เป็นวันขอมมือน เป็นวันที่ดีที่สุดในรอบปี มีกิจกรรมตามความเชื่อในวิถีชีวิต ความเชื่อในพิธีกรรม ไสยศาสตร์ เช่นการเลี้ยงผีครู การนำเครื่องรางมาล้างนำสิ่งที่ไม่ดีออกไป การสักคาถา ยันต์ต่างๆ ตามร่างกาย ถือเป็นการเพิ่มความขลัง วันนี้เป็นวันที่มีการทำบุญทางศาสนาตั้งแต่เช้าตรู่ มีการถวายภัตตาหารให้กับคนตาย ที่เรียกว่า ทานขันข้าว ทานตุง หรือถวายตุงปักเจดีย์ทราย คำห้วย การระสู้ใหญ่ การส่งน้ำพระธาตุ พระสฎูปเจดีย์ พระพุทธรูป การทานไม้ค้ำสะหลี หรือไม้ค้ำโพธิ์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นการค้ำจุนพระศาสนา มีการทำบุญใจบ้าน คือบริเวณที่ตั้งของเสาบ้าน หรือ สะดือบ้าน

วันปากปี กิจกรรมจะเริ่มที่วัดของแต่ละหมู่บ้าน มีการบูชาข้าวลดเคราะห์ ช่วงสายเป็นการทำพิธีส่งเคราะห์บ้าน และสืบชะตาบ้าน กระทำที่กลางหมู่บ้าน ในช่วงสายๆ 8-9 โมงเป็นต้นไป ช่วงค่ำ กระทำที่บ้านเรือนของตน มีการจุดเทียนบูชาบ้านเรือน หรือเรียกว่าตามเทียนปู่เจ้าพระเจ้า ใช้เทียนสามเล่ม คือเทียนบูชาลดเคราะห์ เทียนบูชาสืบชะตา และเทียนบูชาโชคลาภ บางท้องถิ่นจะมีการตำขี้ส่ายเท่าอายุ (การจุดเส้นไฟเท่าจำนวนอายุ)

วันปากเดือน และวันปากวัน ดังที่กล่าวแล้วว่ากิจกรรมของคนเมืองในห้วงเวลาปีใหม่เมืองนั้นมีมาก เพราะเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดในรอบปี ลำพังเฉพาะการคำห้วยอย่างเดียวไม่อาจกระทำให้งบสิ้นได้ภายในวันเดียว ดังนั้น จึงมีวันปากปีเพิ่มขึ้นมา เพื่อจะได้ไปคำห้วยผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับถือให้ครบถ้วน แต่กระนั้นเมื่อเพิ่มวันปากปีก็อาจไม่พอ จึงต้องเพิ่มวันปากเดือนและวันปากวันเข้ามาด้วย

อย่างไรก็ตาม การรดน้ำคำห้วยคนเฒ่าคนแก่ สามารถกระทำได้ตั้งแต่หลังช่วงปีใหม่เมืองไปจนถึงสิ้นสุดเป็นระยะเวลาราว 1 เดือน ซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นช่วงเวลาที่ลูกหลานคนในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มที่ไปทำงานต่างถิ่นจะกลับมาบ้าน แล้วพากันไปรดน้ำคำห้วยคนเฒ่าคนแก่ ขอศีลขอพรจากผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

2) ประเพณีเลี้ยงผีฝายหรือฝิขุนน้ำ ส่วนใหญ่จัดขึ้นในเดือนเก้าเหนือ (มิถุนายน) หรืออาจจะจัดก่อนหน้านั้นก็ได้ช่วงในช่วงหนึ่ง เป็นพิธีกรรมความเชื่อที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่นในภาคเหนือหรือล้านนาไทย ซึ่งได้ยึดถือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีความเชื่อว่าแหล่งน้ำ หรือแม่น้ำในแต่ละแห่งนั้นมีผู้ปกปักรักษา คุ่มครองและบันดาลความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นจึงต้องมีการเซ่นไหว้เกิดขึ้น หรืออีกนัยหนึ่ง การทำบุญเลี้ยงผีฝายเป็นการแสดงถึงการสำนึกในบุญคุณของสายน้ำ ซึ่งชาวนาชาวไร่ เกษตรกร ผู้ใช้น้ำได้อาศัยประโยชน์ในการเพาะปลูก อุปโภคบริโภคมาเป็นเวลาช้านาน จึงก่อให้เกิดการเลี้ยงผีฝายสืบต่อกันมา เป็นประเพณีที่ทำกันในท้องถิ่นตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย นอกจากนี้ การเลี้ยงผีฝายยังถือว่าเป็นการขอขมาผีป่า ฝิขุนน้ำ ทดแทนบุญคุณแม่น้ำ ทำให้มีน้ำกิน น้ำใช้ และเป็นการปกป้องรักษาน้ำ ในการเลี้ยงผีเป็นสิ่งสำคัญที่ผูกพันกับการดำเนิน

ชีวิตเป็นอย่างยิ่ง โดยเชื่อว่าการเลี้ยงผีจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข น้ำ ดิน อุดมสมบูรณ์ สำหรับพื้นที่บ้านแม่เหียะในมีรายละเอียดของพิธีกรรมดังนี้ เครื่องเช่น ประกอบด้วย ข้าวตอกดอกไม้ 9 ดอก เทียน 3 เล่ม หัวหมู 1 หัว หรือไก่ 1 ตัว รวมทั้งข้าวปลาอาหาร ของคาวหวาน ผักผลไม้ตามสมควร โดยจะนำข้าวปลาอาหารดังกล่าวมาเช่น ไหว้บริเวณหัวฝายหรือต้นน้ำที่จะทำพิธี แล้วจุดรูปเทียน เริ่มทำพิธีเลี้ยงผีฝายโดยมีปุจฉารักษ์กล่าวคำเชิญผิวน้ำลงมาบริเวณพิธี ซึ่งใช้เวลาไม่นานเพียงแต่ต้องรอให้ก้านรูปหมดจึงจะถือว่าผีมารับของเช่นสังเวยเป็นที่เรียบร้อย จากนั้นชาวบ้านจะนำอาหารมาแบ่งกัน ก็ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีการเลี้ยงผีฝาย

3) ประเพณีเลี้ยงคงหรือเลี้ยงปู่สะย่าสะ เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ทำสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยมีตำนานเล่าว่า ช่วงเวลาที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ในระมิงนคร มียักษ์ 3 คน พ่อแม่ลูก ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าละว้า อาศัยอยู่บริเวณหลังคอยคำ ชาวเมืองทั้งหลายเรียกว่า ปู่สะย่าสะ ยักษ์ทั้ง 3 คนนี้ชอบกินเนื้อมนุษย์เป็นอาหาร ต่อมาพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาเทศนาสั่งสอน จนยักษ์พ่อแม่ยอมกินเนื้อสัตว์แทนเนื้อมนุษย์ ส่วนยักษ์ผู้บุตรนั้น ได้ขออุปสมบทเป็นพระภิกษุ พระองค์จึงทรงอนุญาตและได้แสดงธรรมให้ฟัง ยักษ์ผู้บุตรนั้น อยู่ในสมณเพศได้ไม่นาน ก็ขออนุญาตพระองค์ลาสิกขาและไปบวชเป็นฤาษีถือนิสิตอยู่ที่หุบเขาอุจจุบรรพต (คอยสุเทพ) ชื่อ “สุเทพฤาษี”

ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จต่อไปยังสถานที่แห่งอื่น พระองค์ได้ประทานเทศาแก่ยักษ์ปู่สะและย่าสะ ยักษ์ทั้งสองรับเอาพระเทศาจากพระองค์แล้วเอาไปบรรจุไว้ในผอบแก้วมรดกและบูชากราบไหว้เป็นนิจ จึงเกิดนิมิตขึ้นด้วยมีฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน และน้ำฝนได้หลังไหลจากภูเขาต่างๆ ลงมาชะล้างแร่ทองคำตามหุบเขาราวห้วย พัดพาทองคำไหลลงสู่ปากถ้ำเป็นจำนวนมาก ผู้คนจึงเรียกภูเขาและถ้ำนี้ว่า ถ้ำคำและคอยคำตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ต่อมาเมื่อยักษ์ผู้เป็นบุตรได้ลาสิกขาออกมาและไปบวชเป็นพระฤาษีอยู่หลังคอยสุเทพ ยักษ์ผู้เป็นพ่อชื่อ จิคำ ที่ชาวบ้านเรียกว่า ปู่สะ ก็ไปถือนิสิตดำรงชีวิตอยู่บริเวณ ไก่สำ กับวัดฝายหิน เชิงคอยสุเทพ ส่วนยักษ์ผู้เป็นแม่ชื่อ ตาเขียว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ย่าสะ ได้้อยู่ดูแลรักษาถ้ำคอยคำและพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าจนจนสิ้นชีวิต

แม้ว่าปู่สะย่าสะจะสิ้นชีวิตไปนานแล้ว แต่ชาวบ้านก็ยังเกรงกลัวอิทธิฤทธิ์อยู่และหวังให้วิญญาณปู่สะย่าสะช่วยรักษาพระพุทธศาสนา พร้อมช่วยกันดูแลชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข จึงได้มีพิธีเช่นดวงวิญญาณที่เรียกกันว่า “เลี้ยงคง” ต่อนั้นมาทุกๆ ปีเมื่อถึงเดือนเก้าเหนือหรือราวเดือนมิถุนายน ชาวบ้านในจะเอาผืนผ้ามาแต้มเป็นรูปพระพุทธรูปให้ดูเหมือนพระพุทธเจ้าเสด็จมาร่วมพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่สะย่าสะ หรือชาวบ้านเรียกผืนผ้ากันว่า ดุงพระพุทธรูปมาแขวนให้แกว่งไปมาเหมือนดังภาพมีชีวิต ส่วนเครื่องพลีกรรมผีปู่สะย่าสะที่สำคัญคือ ควายกิบเผ็ง (ควายหนุ่มที่มี

กิบเท้าสี่เหลียง เขาควายขาวเท่าหู) ที่ฆ่าแล้ว จำนวน 1 ตัว พร้อมกับเครื่องพลีกรรมอื่นๆ เช่น กล้วย อ้อย ของหวาน สถานที่คือ ดงหลวงบริเวณใกล้เชิงคอกำทางทิศใต้ของดอยสุเทพ การจัดพิธีเลี้ยง ดงนี้ ชาวบ้านเชื่อว่าจะก่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านทำการเกษตรได้ผลดีและไม่เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นการรักษาป่าต้นน้ำ ส่วนผู้บุกรุกทำลาย มักมีอันเป็นไปด้วยอิทธิฤทธิ์ของปู่สะย่าสะ (ท.พ.ทรงธรรม, 2536)

4) ประเพณีทานข้าวสลาก หรือการ “กินก๋วยสลาก” ตามสำเนียงการพูดของเมืองเหนือ หมายถึง ประเพณีทานสลากภัต เป็นประเพณีที่ชาวเหนือถือสืบเนื่องมาช้านานแล้ว จะเริ่มในวันเพ็ญเดือนสิบสองเหนือ (เดือนกันยายน) และสิ้นสุดเอาในเดือนเก็งดับ (เดือนสิบเอ็ดใต้) การทานก๋วยสลากบางแห่งเรียกว่า ดานข้านสลาก

ก่อนวันทำพิธี “ทานก๋วยสลาก” 1 วัน เรียกว่า “วันดา” เป็นวันจัดเตรียมสิ่งของเครื่องไทยทาน พวกผู้ชายก็จะจัดการจักตอกสาน “ก๋วย” ไว้หลายๆ ใบ บางครอบครัวอาจจะทำหลายสิบ ลูกแล้วแต่ศรัทธาและกำลังทรัพย์จะอำนวยให้ ทางฝ่ายหญิงก็จะจัดเตรียมห่อสิ่งของต่างๆ เช่น ข้าวสาร พริก หอม กระเทียม เกลือ กะปิ ปลา ร้า ขนม ข้าวต้ม และอาหาร เช่น ห่อหมก ลีซอม ผ้า ผลไม้ และเครื่องใช้สอยตามแต่ศรัทธาและฐานะ แล้วบรรจุลงในก๋วยซึ่งกรุดด้วยใบตองหรือ กระดาษสีต่างๆ เมื่อจัดการบรรจุสิ่งของเหล่านี้ลงในก๋วยเรียบร้อยแล้ว ก็จะเอา “ยอด” คือ สดางค์ หรือชนบัตรผูกติดไม้เรียวเสียบไว้ ยอดที่ใส่นั้นไม่จำกัดว่าจะเท่าใดแล้วแต่กำลังทรัพย์และศรัทธา จะอำนวยให้ เมื่อเตรียมสิ่งของดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว เช้าวันรุ่งขึ้นในวันทานสลากก็จะใช้เด็ก ลูกหลานเอาเสื้อไปปูที่ลานวัด หรือตามศาลาบาตร และเอาก๋วยสลากไปวางเรียงไว้เป็นแถวๆ ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะจัดเตรียมขัน (พาน) เข้าดอก ดอกไม้ รูปเทียน ถือขันไปวัดกันเป็นหมู่ๆ บ้างก็งมมือ ลูกหลานไปด้วย ส่วนพวกหนุ่มๆ สาวๆ ก็ไปเหมือนกัน ส่วนมากจะไปกันเกือบหมดทั้งครอบครัว เพราะถือว่าการทานสลากภัตนี้มีอันสงฆ์มาก และจะได้ช่วยกันเอา ก๋วยสลากไปถวายพระในเวลา มีการเรียกว่า “เส้นสลาก” เส้นสลากที่กล่าวนี้ ผู้เป็นเจ้าของก๋วยสลากจะต้องเอาไปลานหรือกระดาส มาตัดเป็นแผ่นยาวๆ จารึกชื่อเจ้าขอไว้และบอกด้วยว่าอุทิศส่วนกุศลนั้นให้ใครบ้าง

5) ประเพณียี่เป็ง หรือประเพณีลอยกระทง จัดขึ้นในช่วงเดือนยี่หรือเดือนสิบสองไทย อันเป็นช่วงปลายฤดูฝน ต้นฤดูหนาว อากาศ ปลอดโปร่งท้องฟ้าแจ่มใส ถือเป็นประเพณีเก่าแก่อย่างหนึ่งของชาวล้านนาไทย ในช่วงประเพณียี่เป็งนี้จะมีการตกแต่งโคมประทีปตามวัดและบ้าน การลอยกระทง ล่องสะเปา และปล่อยโคมทั้งโคมไฟและโคมควันขึ้นฟ้า โดยมีคติความเชื่อว่า เพื่อบูชา พระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ บ้างก็เชื่อว่าเป็นการลอยเคราะห์ หรือสะเดาะเคราะห์ ให้เกิด ความเป็นมงคลแก่ชีวิต นอกจากนั้นก็มีการเล่นมหรสพรื่นเริงต่างๆ โดยเฉพาะในเขตเทศบาล เชียงใหม่ ซึ่งจะมีการจัดงานรื่นเริงถึงสามวันสามคืน

ตาราง 2.4 ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนแม่เหิยะใน

ที่	ประเพณี	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1	ปีใหม่เมือง				✓								
2	เลี้ยงผีฟ้าย				✓	✓	✓						
3	วิสาขบูชา					✓							
4	เลี้ยงดง						✓						
5	อาสาฬหบูชา							✓					
6	เข้าพรรษา							✓					
7	ทานข้าวสลาก										✓		
8	ยี่เป็ง											✓	
9	มาฆบูชา		✓										

ที่มา: การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2554

นอกจากนี้แล้ว ยังมีประเพณีตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเหมือนกับชุมชนชนบทของไทยทั่วไป ได้แก่ ประเพณีไหว้สาป่าระมี หรือวิสาขบูชารำลึก ในช่วงเดือนแปดเหนือหรือเดือนพฤษภาคม ประเพณีอาสาฬหบูชาและเข้าพรรษาในช่วงเดือนสิบเหนือหรือเดือนกรกฎาคม และประเพณีมาฆบูชาช่วงเดือนห้าเหนือหรือกุมภาพันธ์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะมีพิธีกรรมและความเชื่อเหมือนท้องถิ่นไทยอื่นๆ เช่น ทำบุญ ตักบาตร เข้าวัดฟังธรรมคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ และการถวายสังฆทาน ข้าวของเครื่องใช้ ปัจจัยไทยทานที่จำเป็นแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งคล้ายกับประเพณีทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไปของไทยแต่มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้าง

2.2.5 โครงสร้างขั้นพื้นฐาน

สำหรับชุมชนบ้านแม่เหิยะในนี้อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับชุมชนรอบข้างหรือแม้แต่ชุมชนที่อยู่ในป่าเหมือนกัน แม้ว่าจะมีการตั้งชุมชนมานานกว่า 70 ปีก็ตาม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ถนนและเส้นทางคมนาคม ในอดีตทางเข้าบ้านแม่เหิยะในมีเพียงเส้นทางเดียว คือจากบริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ฝั่งคอกช้างผ่านเข้ามายังหมู่บ้าน เมื่อถึงกลางหมู่บ้านจะมีเส้นทางแยกที่ตรงไปยังบ้านปางเหนือ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านปาง อำเภอลำดอง ซึ่งเป็นเส้นทางที่บริษัทพนาสิทธิ์ จำกัด ได้มาสร้างไว้เมื่อราวช่วงปี พ.ศ. 2510-2516 เพื่อการขนหินที่ได้รับสัมปทานในเขตตำบลบ้านปาง ความสำคัญของทางเสื่อนี้ คือ เป็นเส้นทางที่ชาวบ้านสมัยก่อนใช้สัญจรไปมาระหว่างตัวเมือง

เชียงใหม่และอำเภอสะเมิง เนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีสะพานข้ามลำน้ำแม่ตาช้าง และเส้นทางสายนี้ชาวบ้านจากตำบลบ้านปงก็ยังใช้ในการเดินทางเพื่อขึ้นไปเคารพสักการะพระธาตุดอยคำตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ส่วนการสร้างถนนลาดยางนั้น เริ่มมีการสร้างในช่วงปี พ.ศ. 2546 โดยหน่วยทหารช่าง จังหวัดราชบุรี ทำให้การสัญจรไปมาภายในชุมชนสะดวกรวดเร็วขึ้นมาก

2) ระบบไฟฟ้า ได้มีการติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยมีผู้ได้รับการติดตั้งราว 40 ครัวเรือน ขณะที่ระบบไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค มีการติดตั้งแล้วเสร็จไปเมื่อช่วงปลายธันวาคม พ.ศ. 2552 โดยอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอหางดง ทั้งนี้ ที่ชุมชนแห่งนี้ อยู่ห่างจากระบบสายส่งไฟฟ้าของเทศบาลนครเชียงใหม่เพียง 1 กิโลเมตร และดำเนินการเพื่อขอไฟฟ้ามากกว่า 30 ปีแล้ว

3) โทรศัพท์สาธารณะ มีเพียง 1 แห่ง ตั้งอยู่ในวัดสวนพริก ดำเนินคิดตั้งการโดยองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2548

4) ร้านขายของชำ ภายในหมู่บ้านมีร้านขายของชำ 5 แห่ง โดยมี 2 แห่งที่เป็นร้านอาหาร และมี 4 แห่ง ที่ขายเครื่องคั้นประเภทแอลกอฮอล์

5) วิद्यุกระจายเสียงประจำชุมชนหรือเสียงตามสาย มีการติดตั้งเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมานี้เอง โดยมีที่ทำการอยู่ที่บ้านของประธานชุมชนเกษตรแม่เหียะใน เลขที่ 64 หมู่ที่ 3 ตำบลแม่เหียะ โดยทำการกระจายข่าวตามสายตั้งแต่เวลา 17.00-18.00 น. ทุกวันจันทร์-ศุกร์

2.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

2.3.1 รายได้และการประกอบอาชีพ

จากการสำรวจภาคสนามในปี พ.ศ. 2553 และการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 ดังแสดงในตารางที่ 2.3 พบว่าอาชีพของคนส่วนใหญ่ คือ รับจ้าง ร้อยละ 14.01 รองลงมาคือ ข้าราชการ พนักงานและลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ (ตำรวจ ทหาร ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการการเมือง) รวมร้อยละ 13.05 ค้าขาย ร้อยละ 12.56 พนักงานและลูกจ้างบริษัทเอกชน ร้อยละ 11.11 และอื่นๆ โดยมีข้อสังเกต คือ เมื่อรวมผู้ประกอบอาชีพการเกษตรและรับจ้างด้วยแล้วก็มีเพียงร้อยละ 8.21 ของประชากรที่สำรวจ แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนแม่เหียะในมีแนวโน้มจะประกอบอาชีพเหมือนคนในเมืองมากขึ้น แต่มีข้อสังเกตคือ กลุ่มที่ไม่มีรายได้ซึ่งประกอบด้วกลุ่มที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นผู้สูงอายุและเยาวชน รวมแล้วมีอยู่ถึงร้อยละ 28.5 ซึ่งถ้ารวมกลุ่มแม่บ้านเข้าไปด้วยแล้วก็มีจำนวนมากถึงร้อยละ 32.85 หรือราวหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมดของชุมชน ซึ่งหมายความว่าภาระการเลี้ยงดูจะตกเป็นของประชากร

วิทยานิพนธ์ที่เหลืออีกราวสองในสาม หากจำแนกประเภทของการประกอบอาชีพลงไปอีก พบว่าคนในชุมชนมีแนวทางในการประกอบอาชีพดังต่อไปนี้

1) อาชีพในภาคการเกษตร เป็นอาชีพที่มีมาแต่ดั้งเดิมของคนในชุมชนแห่งนี้ โดยแยกเป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ การทำนา และการทำสวนผลไม้ เนื่องด้วยข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหลายจำกัดอยู่เฉพาะบริเวณพื้นที่ราบและพื้นที่ดอนที่มีความลาดชันไม่มากนักของหมู่บ้าน โดยจะพบว่ามีการทำนาตามแนวลำน้ำห้วยแม่เหียะหลวงทางตอนกลางของหมู่บ้าน โดยมีชาวบ้านที่ยังทำนาอยู่ราว 6 ราย ขณะที่การทำสวนผลไม้มีอยู่ราว 11 ราย ส่วนใหญ่เป็นการทำสวนไม้ผลผสม โดยมีไม้ผลที่ปลูก เช่น ก่อล้วย ขนุน มะขาม มะพร้าว มะไฟ มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย เป็นต้น แต่จากการสำรวจภาคสนามพบว่าแทบทุกครัวเรือน จะมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้เป็นอาหารด้วย¹

ในด้านการเลี้ยงสัตว์นั้น พบว่ามีการเลี้ยงสัตว์อยู่หลายครัวเรือน สัตว์ที่เลี้ยงได้แก่ วัว 17 ตัว ควาย 4 ตัว ม้า 7 ตัว และไก่ที่เลี้ยงไว้เป็นอาหารหลายครัวเรือน สำหรับการเลี้ยงวัวควายนั้น ไม่ได้เป็นการเลี้ยงไว้ใช้แรงงานในไร่นาอีกต่อไปแล้ว แต่เป็นการเลี้ยงไว้เพื่อขายรวมทั้งการรับจ้างเลี้ยง เช่นเดียวกับ การเลี้ยงม้า แต่ในส่วนของ การเลี้ยงม้านั้นส่วนหนึ่งเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตามแต่จะมีผู้ว่าจ้างเป็นครั้งๆ ไป

สำหรับการรับจ้างในภาคการเกษตร มีอยู่ราว 8 ราย ลักษณะงานที่ทำงานจะเกี่ยวข้องกับการทำการเกษตร เช่น ไถนา ขุดดิน ปรับแต่งพื้นที่ ตัดแต่งกิ่งไม้ การฉีดสารกำจัดศัตรูพืช ใส่ปุ๋ย รวมถึงการตัดหญ้าในพื้นที่สวน เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังพบว่า ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพในภาคการเกษตรนี้บางส่วนยังมีอาชีพเก็บหาของป่าไปขาย เช่น เห็ด หน่อไม้ พืชผักผลไม้ในป่า เพื่อนำขายอีกด้วย โดยพบอยู่ราว 6 ราย แต่โดยทั่วไปชาวบ้านรุ่นอายุที่เกิน 40 ปีขึ้นไปสามารถเข้าป่าไปเก็บหาอาหารเหล่านี้ได้แทบทุกคน แต่จะเป็นการเก็บหาเอาไว้บริโภคเองภายในครัวเรือนเสียเป็นส่วนมาก

2) อาชีพนอกภาคการเกษตร ถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของคนส่วนใหญ่ในชุมชน สามารถแยกออกเป็น ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

2.1) การรับจ้างทั่วไป มีผู้ประกอบอาชีพนี้รวม 29 ราย ซึ่งถือว่ามากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งในชุมชนแห่งนี้ ส่วนใหญ่พบว่าจะเป็นการรับจ้างในภาคการก่อสร้าง หรือตามหน่วยงาน บริษัท และห้างร้านต่างๆ ตามแต่จะมีผู้ว่าจ้าง โดยมีพื้นที่รับจ้างทำงานอยู่ในบริเวณตัวเมืองเชียงใหม่และอำเภอใกล้เคียง

¹ ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามพบว่า มีอยู่ 1 รายที่ปลูกผักสวนครัว รวมทั้งผลไม้เพื่อนำไปขายที่ตลาดเองด้วย

ตาราง 2.5 อาชีพของชาวบ้านแม่เหิยะใน

ที่	อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	รับจ้าง	29	14.01
2	เกษตรกร	9	4.34
3	รับจ้าง, เกษตรกร	8	3.87
4	ค้าขาย	26	12.56
5	ครู	5	2.42
6	ตำรวจ	2	0.97
7	ทหาร	1	0.48
8	ข้าราชการพลเรือน	4	1.93
9	ข้าราชการการเมือง	1	0.48
10	พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2	0.97
11	พนักงานและลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ	12	5.80
12	พนักงานและลูกจ้างบริษัทเอกชน	23	11.11
13	อาชีพอิสระและธุรกิจส่วนตัว	5	2.42
14	ข้าราชการบำนาญ	8	3.86
15	แม่บ้าน	9	4.34
16	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	12	5.80
17	เด็กและเยาวชน	47	22.71
18	อื่นๆ	4	1.93
	รวม	207	100

ที่มา: การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2554

2.2) การค้าขาย เป็นอาชีพที่มีมากเป็นอันดับสาม มีทั้งที่ตั้งร้านค้าขายในชุมชน และไปค้าขายข้างนอก บางรายเป็นผู้รับซื้อสินค้าจากแหล่งค้าส่งหรือตลาดขนาดใหญ่ แล้วนำไปขายยังตลาดในชุมชนหรือหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม คนที่ประกอบอาชีพค้าขายอาจจะมีอาชีพเสริมในส่วนอื่นๆ ด้วย เพียงแต่ว่ารายได้หลักนั้นมาจากการค้าขาย โดยส่วนใหญ่จะไปทำการค้าขายข้างนอก เช่นบริเวณตัวเมืองเชียงใหม่ และตลาดสดเทศบาลเมืองแม่เหิยะ เป็นต้น สำหรับร้านค้าในชุมชนนั้น จากการสำรวจภาคสนามในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 พบว่า ในชุมชนมีร้านขายของชำรวม 4

แห่ง ในจำนวนนั้นเป็นร้านขายอาหารจำพวกถ้วยเดียว อาหารจำพวกปิ้งย่างและเครื่องดื่มอยู่หนึ่งแห่ง และอีกหนึ่งแห่งขายเครื่องดื่มประเภทสุรารวมอยู่ด้วย

2.3) อาชีพอิสระและธุรกิจส่วนตัว เป็นอาชีพของคนที่เข้ามาอยู่ใหม่ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่เป็นชนชั้นกลางฐานะค่อนข้างดี มีความรู้ความชำนาญและทักษะในการทำงานเฉพาะด้าน โดยอาชีพที่ทำนั้นเกี่ยวข้องกับการบริการ งานฝีมือและการท่องเที่ยว แต่คนกลุ่มนี้มักไม่ค่อยได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน

2.4) ข้าราชการ พนักงานและลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ เป็นกลุ่มอาชีพที่มีมากเป็นอันดับที่สองรองจากอาชีพรับจ้าง สถานที่ทำงานทั้งหมดอยู่นอกชุมชน โดยอาชีพในกลุ่มนี้ก็คือ ครู ตำรวจ ทหาร ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการการเมือง พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานและลูกจ้างหน่วยงานของรัฐ ในส่วนของพนักงานและลูกจ้างหน่วยงานของรัฐนี้ มีข้อสังเกตว่าส่วนใหญ่ คือราว 5 รายทำงานที่โรงพยาบาลสวนปรุง สอดคล้องกับประวัติของหมู่บ้านที่พบว่า ในช่วงที่สองของการก่อตั้งหมู่บ้านประมาณปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา มีเจ้าหน้าที่ที่ทำงานอยู่ที่สวนปรุงมาบุกเบิกเป็นพื้นที่อยู่อาศัย จึงน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งของการที่คนในชุมชนยุคต่อมาได้มีโอกาสไปทำงานในสถานที่แห่งนั้นด้วย

2.5) พนักงานและลูกจ้างบริษัทเอกชน ถือเป็นอาชีพอีกกลุ่มหนึ่งที่มีมากเป็นอันดับที่สี่รองจากการค้าขาย คนในกลุ่มนี้มีอาชีพที่หลากหลายมาก ตั้งแต่เจ้าหน้าที่บัญชี ครู โรงเรียนดนตรี พนักงานรักษาความปลอดภัย พนักงานทำความสะอาด เป็นต้น สถานที่ทำงานส่วนใหญ่จะอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่และพื้นที่รอบตัวเมือง

อาชีพของคนในส่วนที่เหลือประกอบด้วย กลุ่มอาชีพอื่นๆ เช่น งานฝีมือ ช่างแกะสลัก ช่างเสริมสวย เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าข้าราชการ พนักงานหน่วยงานของรัฐที่เกษียณอายุรวม 8 ราย ซึ่งมีรายได้จากเงินบำเหน็จบำนาญของข้าราชการและหน่วยงานของรัฐ ขณะที่ในส่วนของผู้ไม่มีรายได้นั้นประกอบด้วยแม่บ้าน ผู้สูงอายุ รวมถึงเด็กและเยาวชน รวมแล้วมีจำนวนมากถึง 68 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 32.85 หรือประมาณหนึ่งในสามของประชากรที่สำรวจ นั่นหมายความว่าคนในกลุ่มนี้จะเป็ภาระของคนในวัยแรงงานที่เหลืออีกราวสองในสาม นอกจากนี้ยังพบว่า มีการรวมกลุ่มทำอาชีพเสริมคือ ไม้กวาดตองกง ซึ่งเป็นรวมกลุ่มทำคล้ายกับวิสาหกิจชุมชนโดยใช้ทรัพยากรที่หาได้เองในชุมชน คือ ไม้ไผ่ และหญ้าตองกง เป็นการทำร่วมกันโดยไม่มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน กลุ่มทำไม้กวาดตองกงนี้มีสมาชิกในกลุ่มประมาณ 10 ราย

2.3.2 สถานะทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือน

ในส่วนของรายได้ รายจ่าย และภาระหนี้สินนั้นส่วนใหญ่ไม่สามารถเก็บข้อมูลที่ต้องการ

ตรงกับความเป็นจริงได้ทั้งหมด เนื่องจากชาวบ้านแทบจะทุกครัวเรือน ไม่ได้มีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายไว้ จึงเป็นการประมาณค่าคร่าวๆ และในส่วนของหนี้สินก็เป็นข้อมูลที่อ่อนไหวที่ชาวบ้านไม่ต้องการให้ผู้อื่นรับรู้ ข้อมูลในส่วนนี้จึงอาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่ได้การทำแบบสอบถามสามารถสรุปได้ ดังนี้

รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของประชากร อยู่ที่ 86,102.51 บาท ซึ่งนับว่าค่อนข้างสูง เนื่องจากอาชีพของคนส่วนใหญ่คือรับจ้าง ค่าขาย งานในภาครัฐและเอกชน ซึ่งสูงกว่าภาคการเกษตรมาก ส่วนหนี้สินนั้นพบว่ามี 20 ครัวเรือนที่มีหนี้สิน ดังนั้นหนี้สินเฉลี่ยของชุมชนต่อคนจึงอยู่ที่ 28,301.93 บาท หรือราว 87,440.29 ต่อครัวเรือน แหล่งเงินกู้ทั้งหมดมาจากธนาคารและสถาบันการเงินทั้งของรัฐและเอกชน การเก็บข้อมูลภาคสนามในครั้งนี้ไม่พบว่าการกู้ยืมเงินนอกระบบ ซึ่งในความเป็นจริงอาจจะมีการกู้ยืมหนี้นอกระบบอยู่บ้างแต่ไม่น่าจะมากนัก

2.3.3 การถือครองที่ดิน

การถือครองที่ดินถือว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของคนในชุมชนแม่เหิยะใน เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย เอกสารสิทธิ์ที่ดินหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ชาวบ้านมีมากที่สุดนั้นคือ น.ส. 3 รวม 12 ครัวเรือน ส.ค. จำนวน 19 ครัวเรือน ที่เหลืออีก 46 ครัวเรือนไม่มีเอกสารสิทธิ์ จากการพิสูจน์กรรมสิทธิ์ที่ทำโดยคณะกรรมการชุมชนในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 จำนวนทั้งสิ้น 178 แปลงนั้นยังไม่เรียบร้อย ทั้งยังมีปัญหาดทสำรวจและไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากเจ้าของที่ดิน จึงไม่สามารถจำแนกประเภทของเอกสารสิทธิ์ได้ทั้งหมด

ตาราง 2.6 ประเภทของเอกสารสิทธิ์ที่ดิน

ที่	ประเภทของเอกสารสิทธิ์	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
1	โฉนด	-	
2	น.ส. 3 ก. นส. 3 ข. หรือ นส. 3	12	17.91
3	ส.ค. 1	9	13.43
4	ใบจอง (น.ส. 2)	-	
5	ส.ป.ก. 4-01	-	
6	ภาษีบำรุงท้องที่ (ภ.บ.ท. 5)	-	
7	ไม่มีเอกสารสิทธิ์	46	68.66
	รวม	67	100

ที่มา: การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม, 2554

2.4 ลักษณะทางการเมืองการปกครอง

บ้านแม่เหิยะในโดยสภาพทางการเมืองการปกครองแล้วยังไม่สามารถนับเป็นหมู่บ้านได้ เป็นเพียงห้อมบ้านแห่งหนึ่งที่ขึ้นกับบ้านป่าจี้ หมู่ที่ 3 ตำบลแม่เหิยะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันพื้นที่หมู่บ้านอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของเทศบาลตำบลแม่เหิยะ เขต 1 จึงไม่มีผู้นำชุมชนแบบผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นคนของชุมชนจริงๆ อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านแม่เหิยะในมีการแต่งตั้งประธานชุมชนซึ่งทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้นำชุมชน และมีคณะกรรมการชุมชนอีก 5 คนทำหน้าที่เป็นตัวแทนประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานและองค์กรภายนอก

ส่วนกลุ่มองค์กรต่างๆ เช่น คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ชุตริศึกษาความสงบประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ฯลฯ มีสมาชิกในชุมชนซึ่งดำเนินกิจกรรมร่วมกับบ้านป่าจี้ หมู่ที่ 3 เช่นเดียวกัน

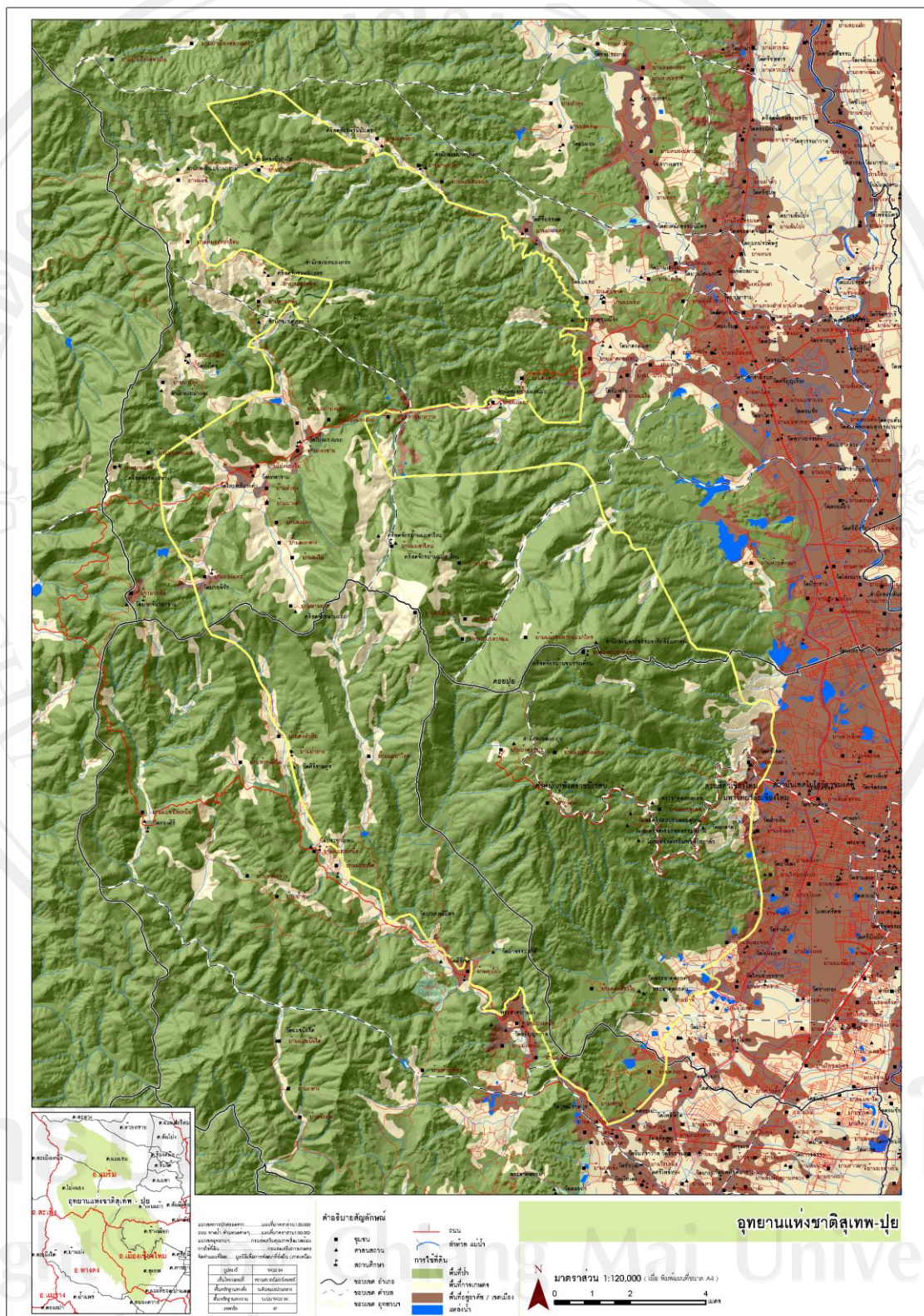
นอกจากกลุ่มที่เป็นทางการแล้ว ไม่พบว่ามีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรวมตัวทำกิจกรรมอย่างอื่นอีก โดยเป็นการรวมกลุ่มทำกิจกรรมชั่วคราว เช่น รวมกลุ่มเก็บตองงาไม้กวาด รวมกลุ่มทำความสะอาดฝายต้นน้ำ การรวมกลุ่มสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น เป็นต้น ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2546 เคยมีการส่งเสริมจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจทำไม้กวาดของชุมชนแต่ได้ยุติลงไปในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมา ผู้ศึกษาพบว่า มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์และผลิตผลการเกษตรบ้านแม่เหิยะใน เพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยี และข่าวสารที่เกี่ยวข้องให้แก่เกษตรกรในชุมชน โดยมีผู้ริเริ่มราวสองคน ดังนั้น การรวมกลุ่มดังกล่าวจึงอยู่ในขั้นเริ่มต้นเท่านั้น

2.5 อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

2.5.1 ประวัติความเป็นมาของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย

ดอยสุเทพเป็นที่ตั้งของวัดพระบรมธาตุดอยสุเทพ ปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่ และพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ที่ประทับช่วงฤดูหนาวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ทั้งพืชพรรณและสัตว์ป่า โดยเฉพาะนกชนิดต่างๆ ทั้งยังสามารถเดินทางเข้าถึงได้โดยสะดวก เนื่องจากเชิงดอยอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่เพียง 6 กิโลเมตร และเส้นทางขึ้นสู่ยอดดอยประมาณ 16 กิโลเมตร

ดอยสุเทพ เดิมชื่อว่า “ดอยฮ้อยช้าง” สำหรับดอยสุเทพที่เรียกกันในปัจจุบันนี้เป็นชื่อที่ได้มาจาก “พระฤาษีวาสุเทพ” ซึ่งเคยบำเพ็ญตบะอยู่ที่เขาลูกนี้เมื่อพันกว่าปีมาแล้ว แต่เดิมก่อนที่ป่าดอยสุเทพจะได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ ได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นป่าหวงห้าม ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 66 ตอนที่ 28 ลงวันที่ 17 พฤษภาคม 2492 ต่อมาได้รับการประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 81 ตอนที่ 124 ลงวันที่

ภาพ 2.4 แผนที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย
ที่มา: มุลินีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ)

31 ธันวาคม 2507 และได้มีมติคณะรัฐมนตรีประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติพิเศษ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2510 ในขณะเดียวกันกองบำรุง กรมป่าไม้ ได้จัดตั้งสถานีวิจัยการปลูกป่าในพื้นที่ยอดดอยสุเทพเพื่อใช้เป็นสถานที่ทำการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับการปลูกป่าในที่สูง การปลูกป่าทดแทนพื้นที่ที่ถูกบุกรุก และการทดลองปลูกพืชพรรณไม้ต่างถิ่น เช่น สน ชูคลิปลัด และไม้เมืองหนาวอีกหลายชนิด ซึ่งยังคงสภาพอยู่หลายแปลงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2516 ทางราชการได้กำหนดป่าดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ และป่าอื่นๆ ในท้องที่จังหวัดต่างๆ รวม 14 ป่า ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้จึงส่ง นายปัญญา บุญสมบูรณ์ ออกไปดำเนินการสำรวจป่าดอยสุเทพ-ปุย หลังจากนั้นคณะกรรมการอุทยานแห่งชาติจึงได้มีมติให้กำหนดพื้นที่ที่เป็นป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยกันพื้นที่ของราษฎรออกไป และมีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยสุเทพ ในท้องที่ตำบลโป่งแยง ตำบลแม่แรม ตำบลแม่สา ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม ตำบลบ้านปาง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง และตำบลช้างเผือก ตำบลสุเทพ ตำบลแม่เหิยะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 98 ตอนที่ 57 วันที่ 14 เมษายน 2524 ครอบคลุมพื้นที่ราว 100,662.50 ไร่ หรือ 161.06 ตารางกิโลเมตร เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 24 ของประเทศ

ต่อมาในเดือนกันยายน พ.ศ. 2525 ได้มีพระราชกฤษฎีกาขยายขอบเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ครอบคลุมบริเวณน้ำตกแม่สา น้ำตกตาดหมอก-วังสาม น้ำตกตาดหมอกฟ้า และพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารโดยรอบของน้ำตกทั้งสามแห่งในพื้นที่ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง และตำบลแม่แรม ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เนื้อที่ 62,500 ไร่ รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 163,162.50 ไร่ หรือประมาณ 261.06 ตารางกิโลเมตร โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 99 ตอนที่ 137 วันที่ 26 กันยายน 2525

2.5.2 ที่ตั้ง

อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศา 43 ฟลิปดาเหนือ ถึง 18 องศา 54 ฟลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 องศา 5 ฟลิปดาตะวันออก ถึง 101 องศา 50 ฟลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 5 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 262.50 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 164,062.50 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอหางดง อำเภอแม่ริม และอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยมีนโยบายการดำเนินงานอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ส่วนที่ตั้งที่ทำอุทยานฯ นั้น ตั้งอยู่ที่ถนนห้วยแก้ว

ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โดยมีหัวหน้าอุทยานแห่งชาติคนปัจจุบัน คือ นายอัมพร ปานมงคล

2.5.3 หน่วยงานในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ประกอบด้วยที่ทำการอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ซึ่งประกอบด้วยหน่วยพิทักษ์อุทยานซึ่งเป็นหน่วยย่อยดังต่อไปนี้

- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 1 (ทป. 1 ผาคำ)
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 2 (ทป. 2 น้ำตกศรีสังวาลย์)
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 3 (ทป. 3 น้ำตกแม่สา)
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 4 (ทป. 4 แม่เหียะ)
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 5 (ทป. 5 น้ำตกหมอกฟ้า)
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 6 (ทป. 6 น้ำตกตาดหมอก)
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 7 (ทป. 7 ช่างเคียน)

หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติฯ ที่ตั้งอยู่บริเวณชุมชนแม่เหียะใน คือ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ที่ 4 (แม่เหียะ) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ทป. 4 จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2524 บริเวณทางเข้าหมู่บ้านเส้นที่มาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผังแม่เหียะ และบ้านสันลมจอย หมู่ที่ 13 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยห่างจากทางแยกที่ไปยังวัดพระธาตุดอยคำไปทางทิศตะวันออกประมาณ 300 เมตร และห่างจากทางแยกบริเวณกำแพงมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ผังแม่เหียะไปทางทิศตะวันตกประมาณ 400 เมตร

2.6 สรุป

จากข้อมูลบริบทของชุมชนที่ศึกษา อันประกอบไปด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ ประชากร สังคม เศรษฐกิจ ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม โดยพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน พบว่ามีการตั้งบ้านเรือนอยู่เป็น 3 กลุ่มใหญ่กระจายไปตามพื้นที่ตั้งแต่ตอนบน ตอนกลาง และตอนล่าง ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณที่ราบระหว่างหุบเขาและตามเส้นทางลำห้วยแม่เหียะ โดยมีพื้นที่ทำนาค่อนข้างน้อยเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผลและไม่ขึ้นต้น ผู้ครอบครองส่วนใหญ่ก็มีใช้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ แม้ว่าในอดีตจะมีพืชพรรณสัตว์ป่าหลากหลายชนิดกว่าในปัจจุบันก็ตาม

ลักษณะด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม คนในชุมชนประกอบด้วยหลายส่วน ตั้งแต่เป็นลูกหลานเครือญาติของผู้ตั้งถิ่นฐานยุคแรก รวมถึงชาวบ้านจากชุมชนใกล้เคียงและ

ในเมืองเชียงใหม่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานภายหลัง สองส่วนนี้ถือเป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชน ขณะที่บุคคลภายนอกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นคนชั้นกลางจากในเมืองเชียงใหม่หรือจากถิ่นอื่น ทั้งหมดนี้นับถือศาสนาพุทธร่วมกับความเชื่อพื้นบ้านของล้านนา ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา รองลงมาเป็นระดับปริญญาตรี ซึ่งให้เห็นว่าคนในชุมชนให้ความสำคัญการศึกษาค่อนข้างมาก

ลักษณะด้านเศรษฐกิจ พบว่ามีความหลากหลายและปริมาณของผู้ประกอบอาชีพมีความผันแปรไปตามประเภทของอาชีพ ตั้งแต่รับจ้าง ค้าขาย พนักงาน ลูกจ้างทั้งในหน่วยงานของรัฐและเอกชน รายได้เฉลี่ยของคนในชุมชนค่อนข้างสูง คือ 86,102.51 บาทต่อคนต่อปี ขณะที่มีหนี้สินค่อนข้างน้อย คือ เฉลี่ย 28,301.93 บาทต่อคน หรือเฉลี่ย 87,440.29 ต่อครัวเรือน และไม่พบว่ามีการกู้ยืมเงินนอกระบบ

รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของประชากร อยู่ที่ 86,102.51 บาท ซึ่งนับว่าค่อนข้างสูงเนื่องจากอาชีพของคนส่วนใหญ่ คือ รับจ้าง ค้าขาย พนักงานและลูกจ้างในภาครัฐและเอกชน ซึ่งสูงกว่าภาคการเกษตรมาก ส่วนหนี้สินนั้น พบว่ามี 20 ครัวเรือนที่มีหนี้สิน ดังนั้น หนี้สินเฉลี่ยต่อคนจึงอยู่ที่ 28,301.93 บาท หรือ 87,440.29 ต่อครัวเรือน แหล่งเงินกู้ทั้งหมดมาจากธนาคารและสถาบันการเงินทั้งของรัฐและเอกชน และไม่พบว่ามี การกู้ยืมเงินนอกระบบ

ปัญหาสำคัญของชุมชนในขณะนี้ นอกจากความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาของรัฐและการขาดแคลนน้ำแล้ว ปัญหาที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งก็คือ กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน โดยเฉพาะพื้นที่อยู่อาศัยของแต่ละครอบครัว การถือครองที่ดินนับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของคนในชุมชนแม่เหิยะใน เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จากการสำรวจพบว่า มีถึง 46 ครัวเรือนที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ ส่วนการพิสูจน์กรรมสิทธิ์ที่ดำเนินการโดยคณะกรรมการชุมชนและกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 จำนวนทั้งสิ้น 178 แปลงนั้นยังไม่เรียบร้อย ทั้งยังมีปัญหาดกสำรวจและไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากเจ้าของที่ดินอีกด้วย